

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

**Evangelíci na Jindřichohradecku:
od Tolerančního patentu po vznik ČCE**

Anna Peltanová

Katedra: církevních dějin
Vedoucí práce: Ota Halama Th.D.
Studijní obor: Evangelická teologie
Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Nymburce dne 22.4.2017

Anna Peltanová

Bibliografická citace

Evangelíci na Jindřichohradecku: od Tolerančního patentu po vznik ČCE

Diplomová práce

Anna Peltanová

vedoucí práce: Ota Halama Th.D.

Praha 2017, str. 52

Anotace

Má diplomová práce se zabývá historií evangelíků na Jindřichohradecku v době od vydání Tolerančního patentu po vznik Českobratrské církve evangelické.

První kapitola se zabývá situací na Jindřichohradecku hned po vydání Tolerančního patentu. Následující kapitoly se zabývají vznikáním a vývojem jednotlivých sborů a kazatelských stanic.

Cílem práce je seznámit čtenáře s vývojem evangelické zbožnosti na Jindřichohradecku mezi lety 1781-1918

Klíčová slova

Toleranční patent

Českobratrská církev evangelická

Luteráni

Reformovaní

Horní Dubenky

Zahrádky

Strmilov

Jindřichův Hradec

Annotation

My thesis deals with the history of the Evangelicals in Jindřichův Hradec from the time of the issue of the Patent of Toleration to the establishment of the Evangelical Church of Czech Brethren.

The first chapter deals with the situation in Jindřichův Hradec just after the issue of the Patent of Toleration. The following chapters survey the origination and development of individual congregations and preaching stations.

The aim of this thesis is to acquaint the reader with the development of evangelical religiosity in Jindřichův Hradec between 1781-1918.

Keywords:

Patent of Toleration

Evangelical Church of Czech Brethren

Lutherans

Reformed

Horní Dubenky

Zahrádky

Strmilov

Jindřichův Hradec

Poděkování

Děkuji mé rodině za podporu při psaní práce a Th.D. Otovi Halamovi za vedení práce.

Obsah

Úvod.....	7
Kapitola 1: Přihlášky k Tolerančnímu patentu	8
Kapitola 2: Horní Dubenky.....	18
Kapitola 3: Zahrádky	26
Kapitola 4: Strmilov.....	32
Kapitola 5: Jindřichův Hradec	34
Závěr	40
Seznam literatury	41
Textové přílohy.....	43
Obrazové přílohy.....	48

Úvod

Tématem mé práce jsou evangelíci na Jindřichohradecku od Tolerančního patentu po vznik ČCE. Jindřichův Hradec je mým rodištěm, místem kde jsem prožila většinu svého života, kam se ráda vracím. Budu se zabývat vznikáním sborů v okolí Jindřichova Hradce, jejichž vznik a vývoj přímo souvisí se vznikem a vývojem sboru v Jindřichově Hradci. Pro účely této práce užívat termín Jindřichohradecko ve smyslu okresu. Doba od Tolerančního patentu po vznik Českobratrské církve evangelické je jasně ohraničeným časovým obdobím od roku 1781 do roku 1918.

Ve své práci jsem vycházela z písemných pramenů a sborových archivů. Pro první kapitolu jsou hlavním pramenem přihlášky k Tolerančnímu patentu. V dalších kapitolách byl zásadním zdrojem Památník věnovaný duchovnímu pastýři Pavlu F. Lanštjákovi v upomínku na věrnou službu v letech 1884-1929 vydaný staršovstvem sboru Českobratrské církve evangelické v Horních Dubenkách. Tento památník kromě jiného mapuje vznik sboru v Horních Dubenkách a vznikání jednotlivých kazatelských stanic: Zahrádky, Počátky, Jindřichův Hradec, Strmilov. Dalšími důležitými zdroji byly archiv sboru ČCE v Jindřichově Hradci a Strmilovský archiv.

Cílem práce je seznámit čtenáře s vývojem evangelické zbožnosti v okolí Jindřichova Hradce v letech 1781-1918.

Kapitola 1: Přihlášky k Tolerančnímu patentu

Před vydáním Tolerančního patentu se evangelíci na Jindřichohradecku scházeli tajně. Zbožnost tu přežívala i díky blízkosti německé hranice. Například v Klášteře u Nové Bystřice se stýkali čeští a němečtí evangelíci až do roku 1763, kdy došlo k jejich vyzrazení.¹ O přežívání evangelické zbožnosti svědčí i poslední vládní patent ze dne 27. srpna 1778 v němž stojí, že nikdo bez vysvědčení nesměl pod trestem tělesným aneb pod peněžitou pokutou koupiti živnost nebo dům a nesměl nikým přijat býti do služby. Čtenáři kacířské knihy měli býti ztrestáni ponejprv třídenním vězením aneb veřejnou prací v okovech, poté vězením čtvrtletním. Majetník domu, který by u sebe shromažďoval souvěrce ke schůzkám náboženským, měl býti stížen jednoročním vězením a účastníci schůze sedmidenní obecní prací v okovech. Oddávati pak nesměl farář než jen osoby katolického náboženství.² Z toho nařízení vyplývá, že ani po 150 letech pronásledování nebyla evangelická zbožnost úplně potlačena.

Důležitým prvkem evangelické zbožnosti byla rodová tradice. Voršila Koubová z obce Radlice nedaleko Zahrádek byla v roce 1763 spolu s celou rodinou vyšetřována kvůli nalezeným knihám a pro činnost ve společenství tajných evangelíků, a byla dokonce vězněna. Po návratu domů v roce 1765 podlehla následkům věznění a zemřela. Její nejstarší syn se stal roku 1782 členem staršovstva. Jeho syn byl prvním učitelem helvétské školy ve Velké Lhotě.³ Dalším důležitým aspektem, který způsobil trvalou přítomnost tajných evangelíků byl zdravý rozum a někdy dokonce sympatie na straně některých katolíků. Pravdomil Brchaň ve své knize vzpomíná, jak jeho prapředci Josef a jeho syn Pavel Brchaňovi byli kvůli udání studentským farářem Zvachem

¹ Evangelické jižní Čechy a jižní Morava, str.3

² Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 111

³ Patent zvaný toleranční, E. Melmuková, str. 91

vsazení do jindřichohradeckého vězení. Vyšetřovatelé z nich chtěli dostat jména jejich spolupracovníků a údaje, kde sehnali kacířské knihy. Byli vězněni, dokud se za ně nepostavil hradecký konšel Frey a nesložil za ně peníze na kauci.⁴ Ono postavení se nebylo tak jednoduché, Jan Frey se nejprve přimlouval u primátora, když to nepomohlo vypravil se ke krajskému soudu v Bechyni, kde vymohl Brchaňům propuštění, poté za ně zaplatil kauci. Dokonce aby mohli být oba Brchaňové ihned propuštěni, stal se za ně rukojmím, jeho rukojemství trvalo od 11. ledna do 22. března 1776.⁵ A tajná zbožnost v Zahrádkách přežívala dál, František Kolman podal 2. února 1893 tuto zprávu: „Má babička Kateřina Doubravová, provdaná Hejdová pocházela z mlýna „na Doubravě“ nedaleko Zahrádek se nalézajícího. Častěji vypravovala, že ve mlýně jejich za jejího dětství (zemřela 10. března 1858 v 98. roce věku svého) se schůzky věřících ze Zahrádek a okolí konaly. Jednou, když se tak v době noční ku společným službám mnozí sešli, dostali se nějakým způsobem dráb s kostelníkem ze Studené nepozorovaně na půdu a poslouchali písně i čtení slova Božího. Najednou strop se provalil a dráb za ruce zůstal viseti ve stropě. Nemohl ani dolů, ani nahoru. Tu dal otec její Doubrava bez odkladu shromážděným znamení, aby se rozešli, vzal hůl a začal visícího bít se slovem: „Ty zlořečený zloději, kdo tě sem poslal?“ Po vytracení se shromáždění teprve pomohl Doubrava do pasti chycenému slídiči vyprostiti se z nepříjemné polohy. Přes to byl obžalován, že nabil úřední osobě. Nebyl však odsouzen. Soud prý uznal, že prolomením stropu majitel utrpěl nejen škodu, nýbrž i velkou zimu.“⁶

Na tomto místě je zapotřebí zmínit, jaké bylo v roce 1781 administrativní uspořádání Čech a Moravy, jak se toto uspořádání měnilo. Čechy byly v té době rozděleny do 16 krajů, v čele každého kraje byl krajský hejtman. Krajské úřady

⁴ Co ještě neodvál čas, P. Brchaň, str. 8

⁵ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 112

⁶ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 117-118

se nacházely přibližně ve středu kraje. Proto se krajský úřad Táborského kraje nacházel v Bechyni. K novému správnímu rozdělení Čech došlo až po zrušení nevolnictví.⁷ V Čechách vzniklo 7 okresů, Táborský kraj se stal součástí Budějovického okresu. Morava byla roku 1782 sloučena s Rakouským Slezskem a rozdělena do 8 krajů. Moravskoslezské gubernium bylo zrušeno k 1. lednu 1850, v roce 1860 byla Morava rozčleněna na okresy. Oblast, která nás zajímá leží i dnes na rozhraní krajů Jihočeský a Vysočina a zároveň na hranici Čech a Moravy. V době vydání Tolerančního patentu byla tato oblast na rozhraní krajů Táborského a Jihlavského. Obce Horní Dubenky, Zahrádky i Strmilov byly spravovány vrchností z města Studená.⁸

Po vyhlášení Tolerančního patentu v říjnu 1781 následovaly spletité děje, způsobené i tím, že nebylo zcela jasné, jak má být patent distribuován. Toleranční patent měl být oznámen zemským guberniím, ta jej měla předat krajským úřadům a krajské úřady jednotlivým správním celkům (panstvím, statkům, královským městům). Správní celky se měly postarat o rozšíření zprávy mezi obyvatelstvo. Předávání se však zarazilo již u krajských hejtmanů.⁹ Hejtmani s oznámením otáleli, nebo kolem patentu všelijak mlžili. Informace o Patentu se nejdříve šířila jen po Českomoravské vrchovině a v Polabí. Na Jindřichohradecko se informace o patentu dostala díky Matějovi Kolmanovi ze Zahrádek. Katolický farář Zvach ze Studené jej udal, že u něj bývají sborová shromáždění. To nebylo jediným proviněním Matěje Kolmana, v jeho domě se také skrývala Bible, kterou ale vyšetřovatelé nenašli¹⁰. Matěj Kolman byl vězněn

⁷ Výnosem z 9. srpna 1849 (říš. zák. č. 295 a 352)

⁸ Pro lepší přehlednost přikládám mapy na str. 48-52

⁹ Patent zvaný toleranční, E. Melmuková, str. 126

¹⁰ V Památku Pavlu F. Lanštjákovi na str. 118 jeho pravnuak Jakub Řava vzpomíná takto: „Můj pradědek Matěj Kolman, bývalý rolník v Zahrádce č. 14, skrýval svou sv. Bibli ve tkalcovském stavě v truhlíku, kde měl cívky. Truhlík ten byl čtverhranný a měl dvě dna. Tím vlastně byl složen ze dvou truhlíků. Ve spodním byla sv. Bible uschována. Tento se otvíral ze spodu pomocí zásuvky, která byla zároveň i spodním dnem. Ve vrchním truhlíku byly položeny cívky. Žádnému příšlému exekurovi nenapadlo, že by Písmo sv. v tomto truhlíku mohlo býti

v Pelhřimově a poté odvezen k výslechu do Prahy, po vyhlášení Tolerančního patentu byl propuštěn. Neměl u sebe ale text patentu, pro ten se ještě v zimě vydali bratři Brchaňové na Slovensko¹¹ odkud přinesli tištěný text Tolerančního patentu. Cestou rozšířili text patentu po místech, kde později vznikly evangelické sbory (Horní Dubenky, Velká Lhota, Horní Vilémovice).¹²

Tím ale náboženský boj v Zahrádkách neskončil. Josef Brchaň sepsal v zimě všechny sousedy, kteří se hlásili k evangelické víře a šel je oznámit do Studené katolickému faráři Zvachovi. Ten si postavil hlavu, že to tak nejde, že se u něj musí hlásit každý osobně. Zahrádečtí s ním ale měli špatné zkušenosti, a tak se raději vypravili do Jindřichova Hradce k městskému úředníku Matěji Klaudiovi. Ten 21. ledna 1782 zaznamenal podle Brchaňova diktátu přihlášku pěti rodin a stížnost proti faráři ze Studené. Zajímavý je hlavně Brchaňův dovětek: „Kdyby byl ten patent, který je na Moravě, a který my také četli, veřejně vydán, tak by se jich k té naší víře více přihlásilo.“ Brchaňovo upozornění, že evangelíci vědí o záměrném zatajování patentu, které má sloužit k omezení přihlášek řálo do živého. Městská vrchnost v Jindřichově Hradci byla samozřejmě postupem Zahrádeckých zaskočena a chtěla zasáhnout jako dříve proti této troufalosti. Neopomněla ostatně připomenout, kdo vlastně Zahrádecké vede. V očích loajální veřejnosti byl přece „kacíř“ ještě v době Tolerančního patentu většinou zločincem stejně jako vrah nebo lupič. V tomto případě bylo ovšem nakonec přece jen nutné postupovat podle tolerančních předpisů. Zahrádečtí museli jít až do Jindřichova Hradce ke komisi, kde mohli složit slavnostní přihlášky. Tak byli vystaveni působení tvrdého, až fanatického duchovenského komisaře Vincenze Rubrica z Nové Cerekve. Krajský hejtman odeslal 25. ledna 1782 hlášení

uschováno, proto při opětné prohlídce domu hledanou Bibli slídiči nalézt nemohli, ač věděli o tom, že se zde čte.“

¹¹ Někam k Bratislavě, z pramenů není úplně jasné kam.

¹² Co ještě neodvál čas, P. Brchaň, str. 9/ Patent zvaný toleranční, E. Melmuková, str.136/ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 1/ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Tábor, str. 6

městského úřadu v Jindřichově Hradci českému zemskému guberniu. Během února se začal český překlad textu tolerančního patentu rozesílat na některá panství, jen na ta, kde se evangelíci sami o existenci patentu dozvěděli a začali se přihlašovat. V Zahrádkách se v této první vlně přihlásilo pět rodin, všichni krom Brchaně otce se přihlásili k luterskému sboru v Horních Dubenkách, Brchaň otec se přihlásil k reformovanému sboru ve Velké Lhotě. Ze zahrádeckého okruhu se zpráva o patentu rozšířila i na kunžacké panství.¹³

První přihlášky z tábořského kraje (panství Horní Cerekev, Žirovnice, Černovice, Častrov, Božejov, Jindřichův Hradec) byly odevzdány 13. 4. 1782. 17. 4. 1782 byly doplněny ještě o přihlášky z panství Červená Řečice a Kunžak a ze statku Hořepník. Evangelíci z tábořského kraje se většinou hlásili k „víře beránkově“ v návaznosti na Jana Křtitele („ejhle, beránek boží...“). Finanční situace evangelíků na Táborsku nebyla dobrá, byly ochotni zaplatit jen 62 zlatých a 29 krejcarů na modlitebnu a školu, dále pak 38 zlatých a 6 krejcarů na pastora a učitele.¹⁴ Na to jim gubernium odpovědělo, ať nestaví, nemají-li peníze, jen mají nahlásit, kde v soukromí se konají shromáždění. Pastora si ovšem musí vydržovat sami.¹⁵ Kvůli volbě pastora a pro urychlení jednání byli předvoláni zástupci nekatolíků v kraji. Shromáždili se 6. července 1782, zástupci z panství Červená Řečice, Pelhřimov, Božejov, Žirovnice, Černovice, statků Nová Cerekev a Hořepník, prohlásili že žádají pastora své staročeské evangelické bratrské víry (husitské učení). Modlitebnu, byt pro pastora i školu chtěli zbudovat v obci Čížkově na statku Nová Cerekev (střed kraje). Krajský administrátor souhlasil se stavbou modlitebny, jen se pozastavoval nad tím, jak lacino chtějí táborští pořídit pastora. Zástupci evangelíků z panství Jindřichův

¹³ Co ještě neodvál čas, P. Brchaň str. 9/ Patent zvaný toleranční, E. Melmuková, str. 136/ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Tábor, str. 6

¹⁴ Zpráva ke guberniu z 1. 7. 1782, Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Tábor, str. 8

¹⁵ Odpověď gubernia z 20.7. 1782, Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Tábor, str. 8

Hradec, Kunžak a statku Horní Cerekev se chtěli připojit k souvěrcům z moravských panství Telč, Dačice a Kostelní Vydří (tj. ke sborům Velká Lhota a Horní Dubenky).¹⁶ Nás budou dále zajímat právě ti evangelíci z tábořského kraje, kteří se připojili k jihlavskému kraji, ve kterém ležely sbory Velká Lhota a Horní Dubenky.

Ze statku Horní Cerekev se k 13. 7. 1783 přihlásilo sedm rodin ze tří obcí, celkem to bylo 35 lidí. Všichni tito evangelíci se připojili ke sboru v Horních Dubenkách.¹⁷ Dále se k Horním Dubenkám připojil statek Častrov, tam jedna rodina o počtu 7 lidí. K Dubenkám se nakonec připojilo i panství Žirovnice, jedna rodina složená ze 2 lidí.¹⁸ Stejně postupovalo i panství Kunžak, na něm se připojilo 6 rodin, celkem 22 lidí, všichni z obce Strmilov.¹⁹

Přihlašování v Jindřichově Hradci probíhalo od 25. března do 2. dubna 1782, hlásili se tu vlastně jen obyvatelé Zahrádek. Komise trvala tak dlouho kvůli vzdálenosti Zahrádek od Hradce, 2 a půl míle. Dalším důvodem bylo to, že někteří evangelíci se dostavili až na třetí přísnou výzvu. Současně musely být vyslechnuty v Zahrádkách dvě šestinedělky. Ze Zahrádek se k patentu přihlásilo celkem sedm rodin, dohromady 33 lidí. Všichni dospělí se vyjma starého Josefa Brchaně hlásili k luterské víře, 4 ženy neuměly své učení a náboženství pojmenovat. Podle komise byli vlastně všichni zahrádečtí evangelíci spíše husity, než luterány nebo kalvíny. Za svůdce byl označen Josef Brchaň mladší, který svým souvěrcům nepřesně a falešně vyložil Toleranční patent. Dalším ze svůdců měl být Pavel Brchaň, který prodával bludné přešpurské knihy. Za svůdce byli označeni také Jan Kolman a Mariana Prokešová, ta byla kolportérkou nekatolických knih. Komise se snažila od Pavla Brchaně získat

¹⁶ Zpráva kraje guberniu 18. 7. 1782, Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Tábor, str. 9

¹⁷ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Tábor, str. 14

¹⁸ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Tábor, str. 15

¹⁹ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Tábor, str. 15

výtisk Tolerančního patentu, který si přinesl z Prešpurku, to se jí ale nepodařilo, obdržela jen cirkulář Leopolda Haye „Okolní psaní Jana Leopolda von Haye de Anno 1782“.²⁰

Velká Lhota byla jednou z vesnic, v níž se zachovala u většiny obyvatel nepřerušovaná evangelická tradice²¹. Obec Velká Lhota se spolu s obcí Šach přihlásila k patentu už koncem února 1782, obě obce leželi na telčském panství.²² Telčské panství leží v Jihlavském kraji, kde vůbec nedošlo k úřednímu vyhlášení Tolerančního patentu na jednotlivých panstvích. Přece však bylo na konci roku 1782 vykázáno celkem 2 244 evangelíků, což podle směrnic tolerančního patentu tvořilo početní základ 4 sborů, k jejichž ustavení během příštích 6 let došlo (2 sbory ve Velké Lhotě, 1 v Horních Dubenkách, 1 v Horních Vilémovicích). Telčské panství bylo centrem evangelické diaspory v jihlavském kraji.²³ Obyvatelé Šachu se přihlašovali většinou 26. února. Z jejich výpovědí je patrná systematická příprava celé akce.²⁴ Na první otázku: Jaké jste víry a jak dlouho? odpovídají všichni prostě „evangelické“ někteří dodávají „augšpurského vyznání“, ve víře jsou již od mládí či „od prošliých patentů“. Upřesnění konfese tu brání před nařčením ze sektářství. Ve druhé otázce, která zjišťovala znalosti o víře, měli Šachští dohodnuté společné minimum, aby zamezili veškerým diskusím. Tvrdili, že neznají nic, nebo jen docela málo, všemu se chtějí teprve naučit. Na třetí otázku, která se týkala námitek proti římskokatolické církvi neodpovídali vůbec. Odpovědi se různili jen u čtvrté otázky (zda míní na svém předsevzetí vytrvat), zde stačila odpověď

²⁰ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Tábor, str. 17

²¹ V obcích Šach, Radlice, Velká Lhota a Brandlín tvořilo evangelické obyvatelstvo 90-100 %: Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 1

²² 1. Komise v Telči trvala od 25. 2. 1782 do 6. 3. 1782 přihlásilo se při ní 728 lidí z 15 vesnic: Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 2

²³ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 1

²⁴ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 2

„Tak zůstanu, jinaké neudělám.“, evangelíci k ní přidávali různé dovětky.²⁵ Obyvatelé Velké Lhoty zvolili při přihláškách stejnou taktiku jako je jejich sousedé ze Šachu.²⁶ K evangelické víře se tehdy přihlásily i dvě již dospělé, ale doposud svobodné ženy Mariana Ambrožová a její sestra Rozina. Komise jejich přihlášky odmítla přijmout se zdůvodněním, že tyto „sestry, jež se k bludu vyznávají, mají rodiče při živobytí, jenžto oba katolíci jsou a v té víře zůstati chtějí. Protož ze strany komise, dle nejvyššího nařízení, zase k víře katolické odkázány byly, ačkoli že on s velkou nezdvořilostí se prohlásily, že ony ne ve víře katolické, ale v evangelické ostati chtějí.“²⁷ Po přihlášení trvalo ještě nějakou dobu, než dostali evangelíci povolení k stavbě modlitebny, provázelo to mnoho komplikací. Modlitebna byla nakonec postavena roku 1783 ve Velké Lhotě, společná pro Lhotu i pro Šach.²⁸ Souběžně s počátkem jednání o pastora a modlitebnu probíhají v oblasti lhoteckého sboru rozhovory s dětmi do 12 let. U dačické komise bylo rodiči přihlášeno 142 dětí. Rozhovory probíhají v Dačicích 6. 6. 1782 a 28. 6. 1782, děti chtějí být stejného vyznání jako rodiče²⁹ První luterský pastor byl třicetiletý Daniel Boczko ze Slovenska, který přišel do nově ustanoveného sboru ještě roku 1782.³⁰

Pro další vývoj událostí ve Velké Lhotě je zásadní, že patent povoloval pouze dvě protestantská vyznání (luterské a reformované) a tak zamezuje v pokračování české reformace. Došlo tak k umělému rozdělení skryté církve na

²⁵ Patent zvaný Toleranční, E. Melmuková, str. 165-167

²⁶ Ke dni 22. 12. 1782 se přihlásilo 163 evangelíků ze Šachu a 205 z Velké Lhoty, z Horních Dubenek se přihlásilo 93 evangelíků. Celkem se na panství Telč přihlásilo k tomuto dni 778 evangelíků: Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 204

²⁷ Patent zvaný Toleranční, E. Melmuková, str. 254/ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 13

²⁸ Nějakou dobu to vypadalo, že budou evangelíci využívat kostel sv. Ducha v Šachu, k tomu ale přes mnohá jednání nedošlo, kostel postupně zchátral.: Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 36-37

²⁹ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 3

³⁰ Patent zvaný Toleranční, E. Melmuková, str. 175/ jeho potvrzení z gubernia je datováno 2. 9. 1782, on je měl v ruce 16. 9. 1782 - Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 2

téměř půl druhého století.³¹ Lidé, kteří se přihlásili prostě jako evangelíci byli automaticky zapsáni jako luteráni. Vůbec nevěděli o možnosti hlásit se k reformovaným, kteří jim byli bližší a například v brněnském kraji byli hlavním proudem. Opožděnost této informace způsobila následnému štěpení.³² V roce 1787 vznikl vedle již existujícího luterského sboru i sbor reformovaný, většina velkolhoteckých evangelíků do něj přešla, protože reformační zbožnost jim byla bližší. Reformovaný pastor, který do sboru dorazil, musel během prvního roku bydlet v malém stavení se svým luterským kolegou. Oba sbory byly nuceny více než osmdesát let používat společnou modlitebnu, až do vydání Protestantského patentu v roce 1861. Tento patent zrušil všechna toleranční omezení. Reformovaný sbor si pak postavil nový kostel s věží, luteráni přestavěli dosavadní modlitebnu na kostel.³³

Vraťme se nyní k událostem, které se odehrávaly po vydání Tolerančního patentu v Horních Dubenkách. Horní Dubenky sice leží na Moravě, ale měli souvislost s Jindřichovým Hradcem již od roku 1385, kdy statek Horní Dubenky koupil Jindřich z Hradce od Jana z Mezeříče.³⁴ Pro mou práci jsou zásadní proto, že díky nim vznikly kazatelská stanice v Zahrádkách a sbor v Jindřichově Hradci a Strmilově. Všechny tyto sbory byly nejprve kazatelskými stanicemi Horních Dubenek. Dubenečtí se o patentu dozvěděli poměrně brzo, již v zimě či z jara 1782 díky bratrům Brchaňům. Dubenečtí se stejně jako evangelíci z Velké Lhoty a Šachu vypravili kvůli přihláškám do Telče. Během 1. Telčské komise (25. 2. – 6. 3. 1782) se přihlásilo včetně dětí 99 evangelíků z Horních Dubenek.³⁵

³¹ Patent zvaný toleranční, E. Melmuková, str. 47

³² Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 10

³³ Patent zvaný toleranční, E. Melmuková, str. 195

³⁴ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str.59

³⁵ Přihlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 32-33

Hlásili se k luterskému vyznání a přáli si vlastního evangelického faráře a učitele.³⁶ Jenže na telčském panství již jeden sbor existoval, a tak Dubenským nezbylo než se připojit ke sboru ve Velké Lhotě. Ale cesta do Velké Lhoty byla dlouhá, proto se znovu uvažovalo o založení sboru. Problémem byl nedostatek duší, Toleranční patent dovozoval založit sbor v místě kde bylo 100 rodin nebo 500 duší, v Dubenkách bylo 16. 6. 1783 napočteno 57 rodin čili 400 duší. Dubenečtí prosili císaře o možnost zbudovat modlitebnu a povolání učitele a faráře. To jim bylo povoleno výnosem číslo 18.348 ze dne 6. listopadu 1783. Důvodem pro výjimku bylo, že cesta z Dubenek do Velké Lhoty trvala více jak dvě hodiny.³⁷

³⁶ 26.4.1782 proběhlo na podnět gubernia setkání se zástupci nekatolíků na panství Telč. Nekatolíci byli dotázáni, zda mají učitele v normální škole a kde by mohla být nejdříve zbudována modlitebna. Oni odpověděli, že učitele zatím nemají a že děti v létě nemohou chodit do školy. Prosí současně o dva učitele pro vzdálenost Šachu a Lhoty od Jihlávky a Dubenek (2 míle). - Příhlášky k evangelickým církvím, kraj Jihlava, str. 35

³⁷ Památník Pavlu F. Lanštyákovi, str. 68

Kapitola 2: Horní Dubenky

Poté co Dubenečtí získali povolení zřídit si vlastní sbor, usilovali nejprve o faráře. Vyhlédli si kandidáta bohosloví Ondřeje Lazányiho z Krucemburku. Farář z Velkého Lhoty jim pro něj sepsal povolací listinu. V ní se sbor zavazoval k tomu, že každoročně zaplatí 150 zlatých, 16 měr žita, štolu od křtů, oddavek a pohřbů dobrovolnou štolu, tři ofěry na výročné slavnosti, zpovědní peníze a dříví kolik bude potřeba. Žádost hned druhý den odeslali do Krucemburku senioru Janu Láhovi, ten jejich povolací listinu potvrdil a 5. prosince 1783 byl Ondřej Lazányi propuštěn z Krucemburku do Horních Dubenek. Ondřej Lazányi ještě neměl kněžské svěcení, proto se spolu se zástupci Dubenského sboru vypravil do Uher. Vydali se do obce Modrá (dnešní Slovensko), kde bydlel superintendent Michal Torkoš. Od něj přijal Ondřej Lazányi 16. prosince 1783 kněžské svěcení. Hornodubenská delegace se hned vydala na zpáteční cestu a 23. prosince dorazili domů. Ondřej Lazányi byl prozatímně ubytován v domě Josefa Drápala, bydlel v něm do 12. ledna 1784 kdy byla dostavěna dřevěná fara. Ondřej Lazányi potřeboval ke své práci ještě potvrzení od světské vrchnosti. S tím naštěstí nebylo mnoho obtíží. Ještě před instalací Ondřeje Lazányiho byly v Horních Dubenkách uvedeny dvě šestinedělky. Proběhl také první pohřeb ve sboru, 4. ledna 1784 byla pohřbena Marianna Kolmanová, dcera Matěje Kolmana ze Zahrádek. 21. ledna 1784 přijeli do Horních Dubenek komisař krajského úřadu a direktor panství Telčského František Ferd Meisner. Přijeli, aby instalovali do služby Ondřeje Lazányiho. K instalaci došlo 25. ledna 1784, po ní měl Lazányi první veřejné kázání ve stodole Ondřeje Krejčíře (č. 10) na text Matouš 8, 1-13 na téma uzdravení malomocného. Následovala Večeře Páně vysluhovaná v domě Pavla Menšíka (č. 7). V témže domě proběhl 28. ledna první křest a 3. února tu proběhly i první oddavky.³⁸

³⁸ Památník Pavlu F. Lanštyákovi, str. 69-72

První povinností nového faráře byla volba staršovstva. Proto v únoru 1784 svolal celý sbor. Shromáždění se usnesli, že každá ves, v níž je větší počet evangelíků má mít ve staršovstvu dva zástupce, obce s menším počtem evangelíků měly mít jednoho zástupce. Byli zvoleni Ondřej Krejčí, Pavel Menšík a Vojtěch Kališ za Horní Dubenky, Tomáš Smejkal a Tomáš Novák za Jihlávku, Jiří Soukup a Josef Hejda za Novou Ves, Tomáš Makovička za Horní Ves, Matěj Bodlák za Domašín a Matěj Kolman za Zahrádky. Zvoleným starším byly hned před celou církví přečteny jejich povinnosti. První z povinností byla správa sborové pokladnice. Druhou povinností bylo vybírat potřebné finance v jednotlivých obcích. Třetí povinností bylo obstarat kazateli žito a dříví. Čtvrtou povinností bylo starat se o církevní stavení. Až poslední tři povinnosti se netýkali majetku. Pátou povinností bylo dávat pozor na skutky i život svých spolubratří a sester. Šestou povinností bylo dohlížet na mládež mužského i ženského pohlaví. Sedmou povinností byl vlastní pobožný život starších. Poté co starší slíbili, že budou plnit své povinnosti, začali hned vykonávat svůj úřad. Provedli volbu kostelníka a hrobníka. Kostelníkem byl zvolen Jakub Vacek, byl zaměstnán i jako církevní zpěvák při bohoslužbách a pohřbech. Jeho mzdu činil snop žita a ovesa od každého rolníka a od každého sedláka tzv. koláč a tři chrámové ofěry. Prvním hrobníkem se stal Ondřej Kouba.³⁹

K bohoslužbám se Dubenečtí scházeli ve stodole Ondřeje Krejčího, dům číslo 10 (dnes chalupa č. 72). Zde probíhalo jen kázání. Večere Páně, křty, svatby a jiné výkony se odehrávaly v domě Pavla Menšíka č.7. Staršovstvo jednalo o stavbě kostela. Obec neměla žádný vhodný pozemek, na kterém by se dalo stavět. Nabízelo se postavit kostel na zahradě Josefa Drápala, kde byl už v roce 1782 zřízen hřbitov. Staršovstvo chtělo na této zahradě postavit kostel i faru, ale

³⁹ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 73-77

Josef Drápal souhlasil jen s kostelem. Fara byla tedy postavena na jiné zahradě (na zahradě Ondřeje Kališe). Z obou míst platil sbor roční nájem až do roku 1887, kdy byly pozemky vykoupeny. Základní kámen hornodubenského kostela byl položen 26. dubna 1786. Položili jej společně hornodubenský farář Ondřej Lazanyi a velkolhotecký farář Jan Vaníček. Stavba kostela trvala 6 měsíců. Již 22. října 1786 proběhlo posvěcení postaveného kostela. Na tuto slavnostní událost se sjelo mnoho lidí, bohoslužbou posloužil farář J. Vaníček. Z toho je patrné, že mezi sborem v Horních Dubenkách a sborem ve Velké Lhotě byl velmi dobrý vztah. Lhotecký sbor přispěl na stavbu kostela 24 zlatých z vlastní pokladny a také financoval některé zednické a dělnické práce. Celkový náklad na stavbu kostela byl 912 zlatých. Sbor v Horních Dubenkách získal ve sbírce 549 zlatých a 49 krejcarů, se zbytkem jim pomohly ostatní sbory.⁴⁰

V kostele byla také v roce 1797 postavena kazatelna a kruchta. Stavební práce pokračovaly v roce 1806, kdy František Růžek z Nové Vsi zhotovil oltář a v sobotu před svatodušní nedělí jej umístil do kostela. Tentýž člověk daroval sboru dvě pokladničky a Bibli na oltář. V roce 1806 byl také kostel vydlážděn. Dláždění bylo financováno ze sborové sbírky, kterou uvedl farář O. Lazanyi těmito slovy: „Bůh dobrotivý již větší věci nám vykonati pomohl a přece ještě žádný z nás příčinou takových církevních vydání na chudobu nepřišel, ba ani žádnou ujmu na své mohovitosti nepocítil. Ano, mějte tu naději moji milí, že nám Bůh i v tomto předsevzetí chvalitebném a potřebném pomůže a nedopustí, aby kdo příčinou toho jakou škodu neb újmu na své mohovitosti trpěl, nýbrž že mocen jest jenom každému jeho prokázanou vděčnost hojně nahraditi, jak naproti tomu jednu každou zadrženu a odepřenou vděčnost navštívití a to, co kdo v této případnosti zvláštní dobrého učiniti mohl a neučinil, tisícnásobným způsobem vytrhnouti.“ Tato slova se neminula účinkem, lidé se předbíhali v dobrovolných příspěvcích, během několika dní vybrali 161 zlatých a 11

⁴⁰ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 78-80 m

krejcarů. Ke sbírce se přidali i někteří katolíci. Z vybraného obnosu se opatřilo kamenné dláždění, polštáře do lavic, rozbité lavice byly opraveny, byla postavena stolice duchovního se zábradlím a kostel byl zevnitř obílen. Za to si sbor v Horních Dubenkách vysloužil pochvalu od seniora Michala Tenuše, který tu byl v září 1807 na visitaci.⁴¹

Po Ondřeji Lazanyim se farářem v Horních Dubenkách stal Petr Novák. Ten se snažil o povznesení církevního zpěvu. Od založení sboru až do roku 1840 se ve sboru zpívalo bez varhan. Nové varhany stály 120 zlatých, postavil je varhanář Procházka z Dolní Cerekve, poprvé se na ně hrálo druhou neděli po svaté Trojici. Varhany byly zaplacený z dobrovolné sbírky, sloužily sboru až do roku 1885 kdy byly zbudovány nové varhany. V roce 1846 bylo zapotřebí vybudovat novou kazatelnu místo staré, i tato přestavba byla financována dobrovolnou sbírkou. Vyrobil ji truhlář Jan Novák z Markvarce. Roku 1853 byl zbudován nový vchod do kostela, už se nevcházelo z pravé strany, ale od silnice. V témže roce byl postaven nový oltář truhlářem Šettlem z Domašína a položena nová kamenná dlažba. To stálo dohromady 800 zlatých.⁴²

Nejslavnějším činem faráře P. Nováka, co se kostela týče, byla stavba věže. V roce 1856 bylo povoleno i evangelíkům stavět věže⁴³. Zvon do věže získal sbor od Jana Chadima, který si koupil ohněm vyhořelý mlýn, ke kterému zvon patřil. Nákras věže zhotovil stavitelský mistr pan Němec z Horní Cerekve. Stavbu provedl dubenecký tesař Jan Bodlák. Věž byla pobita plechem klempířem z Telče. K vysvěcení věže došlo 27. září 1857. Bylo to spojeno jako všechny podobné události s velkou slávou, špalírem a všelijakými proslovy. Společného slavnostního oběda se zúčastnilo asi 60 lidí, mnozí důležití. Výška

⁴¹ Památník Pavlu F. Lanštyákovi, str. 81-82

⁴² Památník Pavlu F. Lanštyákovi, str. 82-83

⁴³ Výnos ministerstva kultu a vyučování z roku 1856ě

věže byla asi 11 sáhů (to je přibližně 20 metrů), objem bání je 5 střeveců a 2 palce (přibližně 155 centimetrů). Stavba věže stála celkem 1053 zlatých, 123 zlatých bylo vybráno v milodarech, zbylý obnos byl rozdělen mezi údy církve. Zvon, který na věž věnoval Jan Chadima, neměl dobrý zvuk. Jinověrci se kvůli tomu evangelíkům posmívali. Proto si dubenečtí evangelíci pořídili v roce 1863 nový. Tento zvon zdobí nápis: Volej lid k chválení Boha k oslavení na výsosti a svatosti s upřímností! Dnes již ani tento zvon v kostele nevisí, nahradil jej zvon darovaný Velkou Lhotou a druhým zvonem, který se jmenuje Hus a daroval jej rolník Josef Bělohrad z Klatovce. V roce 1894 došlo v kostele k další velké rekonstrukci. V roce 1899 bylo do kostela zavedeno topení.⁴⁴

Ke stavbě fary bylo přikročeno hned v roce 1784. Sám pan farář Lazányi rozhodl, že se fara bude stavět ze dřeva. Se stavbou se začalo 19. července a byla dokončena 24. listopadu. Tato fara nestála dlouho, protože začala hnit. A tak začala v roce 1789 stavba nové fary, již z kamene. Fara byla postavena na náklady církve. K další změně došlo roku 1841, kdy byla kamenná fara přestavěna na školu. Stavba nové fary byla povolena dekretem z 27. června 1840 číslo 278. Sbor ale neměl dost peněz na stavbu a také byly problémy s nákresem fary, byl schválen až pátý nákres. Studenecká vrchnost bránila stavbě fary, proto si na ní farář Novák šestkrát písemně stěžoval u krajského soudu v Jihlavě. Navíc u sebe studenecká vrchnost držela schválený nákres, aby se nemohlo začít se stavbou. I tak došlo 23. května 1842 k vykopání základů, když byly dokončeny základy přišel od krajského soudu v Jihlavě zákaz pokračovat v další stavbě. Farář Novák se kvůli získání prostředků na stavbu fary vypravil do Vídně. Tam dobře pochodil u pruského velvyslance Canitra. Tento velvyslanec získal od pruského krále dar pro Hornodubenecký sbor a sice 100 holandských dukátů (tj. 400 zlatých). Studenecká vrchnost již nemohla stavbě déle bránit, vydala

⁴⁴ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 84-86

potřebná povolení, ale snažila se stavbu alespoň zdržet. Za toto zdržování si studenecký správce Fröhlich vysloužil pokutu 100 zlatých. Pokračovalo se ve stavbě fary a v říjnu 1843 se již mohl pan farář stěhovat do nového. K dokončení fary i přilehlého hospodářského stavení došlo o rok později. Tato fara prošla řadou rekonstrukcí.⁴⁵

Dekretem ze 14. listopadu 1783 bylo evangelíkům z Horních Dubenek a okolí dovoleno kromě modlitebny postavit i školu a povolat učitele. Dlouho k tomu nedocházelo, kvůli chudobě a skromnému počtu žáků. Vyučování zastávali faráři. O stavbě školy se poprvé jednalo až 18. května 1827. O založení školy se hodně přičinil farář Novák. Využil toho, že se roku 1837 stavěla v Jihlávce katolická škola pro obce Jihlávka, Horní Dubenky a Kaliště. Evangelíci odmítli do této školy posílat své děti, i když jim to bylo výnosem z 8. listopadu 1837 číslo 10.991 nařízeno, přáli si vlastní evangelickou školu. Tato žádost jim byla krajským úřadem v Jihlavě zamítnuta. Tak se stalo, že dubenečtí evangelíci během prvního čtvrtletí vůbec neposílali děti do školy. A přesto od nich byl žádán plat pro učitele jihlavecké školy. Oni odmítli zaplatit. Proto byly třikrát předvoláni do kanceláře ve Studené. K těmto předvoláním s nimi chodil i jejich farář. Evangelíkům bylo hrozeno, že pokud nezaplatí, budou vězněni. A někteří opravdu byli, jedni na 12 hodin, jiní na 24 nebo i 48 hodin. To se už farář Novák obrátil přímo na konzistoř, aby si postěžoval, jak se s evangelíky zachází. Chtěl si jít stěžovat i k panu hraběti Lichtenstein-Podstatzkému, k tomu už ale nedošlo, protože 19. srpna 1838 přišlo povolení od konsistoře a mohlo se začít se stavbou školy. Než došlo k jejímu postavení chodili děti na faru, kde byla ve světnici již dávno školní třída zřízena. Prvním učitelem se stal pan Matěj Novák. V roce 1871 vyšli nové školní zákony, pan učitel Matěj Novák musel odejít z evangelické školy v Dubenkách do obecné školy ve svém rodném Markvarci.

⁴⁵ Památník Pavlu F. Lanštyákovi, str. 86-90

Po něm se na škole vystřídala ještě řada učitelů. Ke stavbě nové školy došlo až během roku 1900 a 1901, stavba této školy stála 35 495 korun. Tato škola skončila spolu s Rakouskem-Uherskem.⁴⁶

Hřbitov, jak již bylo výše zmíněno byl zbudován na zahradě Josefa Drápala již v roce 1782, postupně k němu byl dostavěn kostel. Původní hřbitov byl obehnan dřevěnou ohradou, ta byla v roce 1811 na mnoha místech zničená. Proto byla vyhlášena dobrovolná sbírka na její opravu. Během 41 dnů bylo vybráno 150 zlatých. To stačilo na pomoc potřebným i na opravu hřbitova. Na hřbitově se postavily místo dřevěných sloupů sloupy kamenné. V roce roce 1889 byl hřbitov značně rozšířen. Tento rozšířený hřbitov byl posvěcen 23. června 1889.⁴⁷

Na závěr této kapitoly je třeba věnovat pozornost faráři z Horních Dubenek Pavlu Ferdinandu Lanštjákovi, který sloužil v Dubenkách mezi lety 1884-1929. Tento farář je pro mou práci důležitý ze dvou důvodů. Jednak zpracoval historii sboru v Horních Dubenkách. A jednak byl spoluzakladatelem všech kazatelských stanic, o kterých budou následující kapitoly. Výrazně se podílel na budovatelských pracech, postavil školu v Horních Dubenkách, nový hřbitov, přestavěl faru, upravil kostel, v Zahrádkách postavil kostel se hřbitovem, v Jindřichově Hradci modlitebnu s bytem, ve Strmilově Betlémskou kapli a hřbitov, v Jihlávce zvonici i Husitský pomník u Krvavce. Narodil se 8. června 1856 v Horních Zelenicích u Trnavy na Slovensku. Jeho otec byl evangelickým farářem a stejně jako jeho starší bratr Ludvík. Bohosloví studoval v Bratislavě. Stal se vikářem u svého otce. Ordinován byl 18. září 1878. Poté byl chvíli vychovatelem v jedné zemanské rodině, následně seniorátním vikářem

⁴⁶ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 91-94

⁴⁷ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 95-96

v Dolním Kubíně, administrátorem v Brezové. Vypadalo to, že se nikdy nestane farářem, málem se ucházel o místo faráře v Lužici. Nakonec byl ale na podzim roku 1883 zvolen za faráře v Horních Dubenkách. Nejdříve bydlel u faráře Hančeho ve Velké Lhotě, na sbor v Horních Dubenkách byl instalován až 4. dubna 1884. Našel si v Čechách ženu Miladu a měl s ní pět dětí: Miladu, Kristiana, Martu, Bohumila a Timotea.⁴⁸

⁴⁸ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 6-8

Kapitola 3: Zahrádky⁴⁹

Z předchozích kapitol je jistě zřejmé, že Zahrádky byly velmi důležitým centrem evangelické zbožnosti. Jejich význam není omezen jen na jižní Čechy, je celorepublikový. V Zahrádkách přežila evangelická tradice, zahrádeční se postarali o šíření patentu a svou stížností u hradeckého úředníka Matěje Klaudia se zasloužili i o rozšíření patentu dříve, než by k tomu jinak došlo.

Důležitou zahrádečnou osobností, která prozatím nebyla zmíněna, ač je to osobnost předtoleranční, je jistý Řava. Ústní podání vypravuje o něm následující: Jistý Řava, majitel usedlosti v Zahrádce č. p. 23 míval obyčej, žádnému nic neříkáje, každoročně před svátky velikonočními as na týden se ztratit a za týden po svátcích opět se navrátit. Kde v tu dobu dlel, to se z úst jeho žádný nemohl dozvědět. Hádalo se toliko mezi lidem, že chodíval ku „správě Boží“ (sv. Večeři Páně) do Myjavy do Uher. O jeho smrti a pohřbu se vědělo tolik, že pohřben byl bez církevních obřadů za humny na svém pastvišti a že k hrobu byl veliký kámen přivalen.⁵⁰ Jeden z jeho příbuzných Josef Řava vyprávěl: „Slychával jsem, co konfirmand, že mělo přijít 6 ozbrojených vojáků ze Studené do Zahrádek, aby odtud vypudili tajného kacíře Řavu. Jelikož mu žádného kacířství nebylo lze dokázat, než že před svátky velikonočními z domu se vzdaluje a po nich se teprve se navracuje, nechtěl dobrovolně dům svůj a rodinu zanechat a jít do vyhnanství. Došlo až k hrubému násilí. V zápasu byl přemožen a zabit, načež ve vršku byl pohřben.“ Rolník František Sojka z Heřmanče u Lhoty měl knihu, na jejíž deskách poznamenána byla zpráva o smrti a pohřbu Řavy. Tato kniha se nedochovala.⁵¹

Při stavbě hřbitova v roce 1893 bylo všeobecným přáním nalézt tělesné pozůstatky Řavovy a při svěcení hřbitova je čestně pohřbíti. Zahrádeční dlouho

⁴⁹ Mapa na str.51

⁵⁰ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 115

⁵¹ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 116

nemohli nalézt místo kde byl Řava pohřben, až na Zelený čtvrtek 22. března 1894 byl hrob objeven. Kostí byly opatrně sesbírány a uschovány a při svěcení hřbitova do hrobu slavnostně uloženy. V roce 1898 byl nalezen kámen se třemi křížky, který původně na Řavově hrobě ležel. Tento kámen se stal základem kamenného pomníku, který stojí na zahrádeckém hřbitově.⁵²

Většina zahrádeckých evangelíků patřila ke sboru v Horních Dubenkách. Za prvního faráře Ondřeje Lazanyiho, který byl i učitelem, docházeli zahrádečtí na kázání slova Božího a přísluhování svátostmi do Horních Dubenek. Za druhého faráře Petra Nováka se v Zahrádkách občas konalo katechismové cvičení. V roce 1885 bylo v tamní obecné škole zavedeno vyučování evangelickému náboženství, konalo se jednou týdně. V roce 1891 byl založen fond k zakoupení nějaké chalupy v které by se zřídila bohoslužebná místnost nebo ke stavbě nové modlitebny. Zahrádečtí sami vložili do fondu 102 zlatých. Na darech od církve získali 169 zlatých a 65 krejcarů, takže měli 271 zlatých 65 krejcarů. Tento obnos dále rostl díky podpořen luterských Božích pokladen i díky darům jednotlivců, v roce 1893 měli zahrádky naspořeno 1089 zlatých a 61 krejcarů.⁵³

V této době začal platit nový zdravotní zákon, podle kterého nesměly být pozůstatky zemřelých převáženy dál než 1 hodinu cesty. Zahrádečtí evangelíci museli být pochováni na katolickém hřbitově v Palupíně. Palupínský kostel byl postaven v roce 1617 evangelíkem Václavem Radkovicem z Mirovic. Hřbitov k němu přilehlý byl tedy původně určen evangelíkům. Nyní když kostel spravovala katolická církev byl evangelíkům vymezen kamenitý prostor vedle hřbitova ohraničený dvěma kamennými sloupy a třemi železnými tyčemi. Proto

⁵² Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 114-117

⁵³ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 119-120

začali zahrádečníci uvažovat o zřízení vlastního hřbitova. Místo pro zbudování hřbitova slíbil darovat František Kolman, majitel usedlosti č. 23, která dříve patřila utlučenému Řavovy. Svým slibem chtěl František Kolman povzbudit ostatní evangelíky k horlivosti v šíření Božího království. Přál si, aby mu bylo na hřbitově vymezeno místo pro 5 rodinných hrobů. Komisionální šetření na darované parcele číslo 490 se konalo 10. června 1893, okresní hejtmanství v Jindřichově Hradci hřbitov povolilo. Základní kámen byl položen 25. září 1893. V roce 1894 byl hřbitov dokončen, díky tomu že se evangelíci na stavbě velkou měrou sami podíleli, byly náklady na hřbitov jen 501 zlatých a 49 krejcarů. Hřbitov byl posvěcen 11. srpna 1895. Jako první byl na hřbitově pochován chalupník František Makovička, který byl členem církevního zastupitelstva a velmi se zasloužil o stavbu hřbitova. 15. listopadu 1893 byl raněn mrtvicí a na přání zahrádeckých byl se svolením okresního hejtmanství pochován na ještě nevysvěceném hřbitově. Postavením a posvěcením hřbitova se Zahrádka stali „sborem hřbitovním“.⁵⁴

Brzy poté podali zahrádečníci žádost ke staršovstvu evangelické církve v Horních Dubenkách o povolení kazatelské stanice. Této žádosti bylo vyhověno a schválil jí i brněnský seniorát. Dne 1. listopadu 1895 se v Zahrádkách konaly první bohoslužby. Do prvního výboru kazatelské stanice byli zvoleni: František Kolman z č.p. 23, Karel Hejda z č.p. 19, Josef Kolman z č.p. 13. Za náhradníky pak František Kolman z č.p. 12, Jan Kolman č.11 a Josef Brchaň. Bohoslužby byly konány v domě Františka Kolmana č.p. 12 vždy jednou měsíčně. Stavba modlitebny se dlouho jen připravovala. Až 21. června 1901 byl položen základní kámen. Pak se ale stavba zastavila kvůli nejasnostem kolem pozemků a pokračovala až v roce 1903. Stavbu modlitebny staršovstvo zadalo Tomáši Rubýmu z Malého Ratmírova, přáli si k modlitebně mít i věž. Práce na

⁵⁴ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 120-122

modlitebně byly dokončeny 15. listopadu 1903. Na stavbě se významně podílela celá hornodubenecká církev. Zapůjčila povozy, darovala dříví, podílela se na ruční práci. Ti, kdo měli do Zahrádek daleko pomohli zakoupit 180 kilový zvon od brněnské firmy Hiller, jiní přispívali finančně, konfirmandi pořídili oltářní bibli. Na stavbě kostela se podílela velká spousta různých lidí. Celkový náklad na stavbu byl 17 642 korun 59 haléřů. Kostel byl ozdoben nápisem: „Myť kážeme Krista ukřižovaného.“⁵⁵

Tím v podstatě končí Lanšťákovo shrnutí historie kazatelské stanice Zahrádky, psal je v roce 1904. Lanšťák se již zmiňuje jen o tom, že bohoslužby, při kterých je farář se konají v Zahrádkách jednou měsíčně. O ostatních nedělích jsou čtené bohoslužby. V Zahrádkách je 19 evangelických rodin z toho 16 čistých a 3 smíšené. Pro další informace o Zahrádkách budeme muset nahlédnout do archivu strmilovského sboru Českobratrské církve evangelické.

26. února 1895 se sešli zástupci evangelických sborů v Horních Dubenkách a ve Velké Lhotě se zástupci ze Zahrádek. Důvodem setkání byla myšlenka zřídit ve Strmilově vikářské místo. Faráři F. P. Lanšťák a Gustav Adolf Skalský přišli s nápadem, aby Zahrádečtí pozdrželi stavbu modlitebny. Kapitál, který mají, ať použijí jako základ fondu, z kterého by byl financován cestující kazatel pro obě církve. Zahrádky mají dostávat ročně 100 marek z luterské Boží pokladny na pastorační obce a pronájem místnosti k bohoslužbám, dokud nebude zřízena modlitebna. Tento plán má být uchovávan v tajnosti.⁵⁶

Toto sice stojí v protokolu o schůzi, ale z dochované korespondence, faráře A. Skalského faráři F. P. Lanšťákovi jsou patrné určité pochybnosti. Skalský v dopise z 18. března 1895 píše, že věří tomu, že by Lanšťák ustanovení

⁵⁵ Památník Pavlu F. Lanšťákovi, str. 122-124

⁵⁶ Archiv farního sboru ČCE ve Strmilově, protokoly, bez i. č.

místa pro cestujícího kazatele rád schvaloval, ale nevěří tomu, že by se to mohlo podařit. Případá mu, že Zahrádečtí jsou příliš zakousnuti do stavby kaple a nijak netouží spolupracovat s Velkou Lhotou.⁵⁷

O čtyři roky později řešili Horní Dubenky a Velká Lhota stále ten samý problém. V Protokolu z 21. února 1899 čteme:

Předmět jednání: na základě dopisů od faráře Kählera tajemníka spolku Šlésvicko-Holštýnského a faráře Ahnera z Boží pokladny Saské se má:

- 1) V Strmilově má se vyhledati příhodná místnost v níž k pronajmutí či ke koupi – k vykonávání služeb Božích stálým vikářem, jenž by v Strmilově bydlel.
- 2) Komu by tento vikář by podřízen?
- 3) Čí majetek by byl dům v Strmilově koupený?

Vyřízení:

- 1) Přítomný presbyter Jan Vobr ze Strmilova nabízí dům svůj č. 100 za cenu 2000 zlatých i se zahrádkou k účelu vyznačenému, aby prozatímní modlitebna i byt o 2 světnicích se zřídil pro vikáře, že dům dostačuje, pak v právu potřeby že i kostel na rozměru zahrady státi může. Přijato
- 2) Farář Lanštjak navrhuje vypracování zvláštního statutu pro strmilov-zahrádeckou diasporu. Přijato
- 3) Farář J. Václavík navrhuje, aby tento majetek byl společný oběma církvím, protože tam i má bydleti i působiti společný vikář. Přijato

Dodatek: Farář Jan Václavík z Velké Lhoty navrhuje, aby v Zahrádkách vystavěla se jenom jednoduchá kaple, ostatní aby se pracovalo k tomu, by v Strmilově postavil se důstojný chrám i pro Zahrádecké evangelíky a tak připravovalo zřízení samostatného sboru ve Strmilově. Přijato

⁵⁷ Archiv farního sboru ČCE ve Strmilově, dopisy, bez i. č.

K pořízení místnosti neb domu ve Strmilově církev Lhotecká má fond Strmilovský a církev Horno Dubenská a Velko-Lhotecká společně doplní to na pět set zlatých, o zbytek aby se postaraly Boží pokladny a ostatní.⁵⁸

Reakce na toto zasedání na sebe nenechala dlouho čekat, hned 23. února 1899 odeslali zahrádeční zástupci kteří se zúčastnili zasedání ve Strmilově dopis faráři P. F. Lanštjákovi. V němž píšou o čtyřech příčinách kvůli kterým se jim nelíbí, jak dopadlo předchozí jednání ve Strmilově.

- 1) vědí, že všichni zahrádeční evangelíci budou proti tomu, aby Zahrádky připadly ke Strmilovu.
- 2) Lidem se nebude líbit, že Zahrádecký fond má být použit ve Strmilově a oni zas nemají mít nic.
- 3) Nic si neslibují od sboru ve Strmilově, protože vědí, jak to tam vyhlíží. Mají strach, že strmilovští reformovaní nezůstanou nečinní a budou chtít stavět vlastní kostel, a tak vzniknou štvánice podobné těm ve Velké Lhotě.
- 4) Strmilov je nebezpečím pro lehčí lidi a mládež. Jsou v něm kořalovny a jiná lákadla, například socialisté. Lidu je lépe na venkově. Proto chtějí zahrádeční zůstat kazatelskou stanicí Horních Dubenek.⁵⁹

Jak je patrné z textu výše ke zřízení vikářského místa ve Strmilově nedošlo.

⁵⁸ Archiv farního sboru ČCE ve Strmilově, protokoly, bez i. č.

⁵⁹ Archiv farního sboru ČCE ve Strmilově, dopisy, bez i. č.

Kapitola 4: Strmilov

Jak to bylo s evangelíky ve Strmilově před koncem 19. století není úplně jasné, nejstarší sborové archiválie jsou z roku 1895. Kazatelská stanice byla ve Strmilově založena sborem z Velké Lhoty, později byla spravována sborem v Horních Dubenkách. Pavel F. Lanštlík si myslí, že obyvatelé Strmilova byli v době od 15. do 17. století evangelíky. Jisté je, že tu v 15. století zanikla katolická fara a byla obnovena až v roce 1698. K evangelictví se také hlásily vesnice v okolí jako Zahrádky a Česká Olešná. Je možné, že v 16. století byla ve Strmilově luterská církev a škola. Jisté ale je, že v roce 1781 se k patentu žádný strmilovský evangelík nepřihlásil. Kazatelská stanice byla ve Strmilově založená až v roce 1886, před tím se tu odehrávaly soukromé bohoslužby. V roce 1787, když došlo k rozštěpení sboru ve Velké Lhotě, nabídlo město Strmilov darem stavební parcelu na stavbu kostela. K uskutečnění stavby nedošlo z finančních důvodů.

Když farář z Velké Lhoty Gustav Adolf Skalský založil kazatelskou stanici ve Strmilově a ve Valtínově zjistil smutnou skutečnost, že jihočeská evangelická diaspora je velmi rozptýlená. Strmilov má dobrou polohu, ve středu této diaspory, proto byl vybrán jako místo pro stavbu kostela s farou a hřbitovem, měl sem být povolán cestující vikář. K této stavbě ale dlouho nedocházelo, velkolhotečtí měli moc práce v kazatelské stanici ve Valtínově a hornodubenečtí se věnovali práci v Jindřichově Hradci.

Hřbitov byl ve Strmilově zřízen v roce 1901, k němu patřil hřbitovní sbor, zřízený reformovanou církví z Velké Lhoty. Stavba Betlémské kaple ve Strmilově byla zadána až 21. června 1914, 25. července 1915 byla kaple posvěcena. Slavnostního shromáždění se zúčastnilo asi 1000 lidí. Kostel

společně používali jak reformovaní, tak luteráni, ač byl zřízen luterány, nedocházelo mezi nimi k větším rozepřím.⁶⁰

⁶⁰ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 139-144

Kapitola 5: Jindřichův Hradec

V Jindřichově Hradci byli evangelíci zastoupeni nejprve jen mezi jednotlivci. Byly to lidé jako lékárník Frey, nebo kaplan Jan Šrámek, konvertita. Kazatelská stanice tu tak byla založena téměř z ničeho. V Hradci nenajdeme tajnou tradici, která vytrvala, jako jsme ji našli například v Zahrádkách.

Kazatelská stanice v Jindřichově Hradci byla založena 19. června 1904 a došlo k tomu takto: Dne 27. května 1904 zemřela Marta dvou a půl letá dcerka evangelíka pana Otty Jungmanna, majitele domu číslo 105/IV. Její otec došel na probošství, aby získal místo pro hrob. Bylo mu slíbeno, že pohřeb dítěte vykoná evangelický farář a že dcera bude umístěna vedle dříve zemřelé dcery Hedviky. Vybrané místo ale bylo příliš krátké. Proto hledal pan Jungmann spolu s hrobníkem jiné důstojné místo pro svou dceru. Dohodli se, že pohřbí ostatky Marty Jungmannové poblíž Landfrasovy hrobky, Jungmann za toto místo zaplatil. Když ale 29. května došlo na pohřeb, vedl hrobník průvod na nejdlejší místo hřbitova, kam pohřbívali sebevrahy. Evangelický farář Pavel Ferdinand Lanštják sice nad hrobem pronesl pohřební řeč, aby nevyvolal povyk, ale zakázal hrobníkovy hrob zaházet, dokud se věc nevyřeší.

Otec zemřelé šel spolu s farářem Lanštjákem znovu na probošství, chtěli vše v klidu vyřešit. Probošt souhlasil s tím, aby byla holčička pohřbena na původně smluveném místě. Šel spolu s Jungmannem na okresní hejtmanství, ale tam již nikdo nebyl. Hrobník odmítl vyhovět žádosti, aby nechal tělo do druhého dne nepohřbené v úmrtní komoře. Místo toho hrob zaházel, na příkaz probošta Jiráka. Když se vydal dalšího dne farář Lanštják na okresní hejtmanství, aby věc vyřešil bylo mu doporučeno, aby podal písemnou žádost o exhumaci, bezodkladné zakročení bylo odepřeno. V okolí nešlo o první takovýto čin.

V roce 1894 byl pro zesnulého továrníka, který byl evangelíkem, také hrob mezi sebevrahy. Ale po upozornění místního farního úřadu mu byl vykopán hrob nový. V případě Marty Jungmannové se evangelický farář Lanštlák obrátil na místodržitelství, to stížnost zamítlo. Proto se Pavel Lanštlák obrátil na ministerstvo. Tu teprve došlo k šetření. Šetření proběhlo 4. ledna 1906 jeho výsledkem ale bylo, že nedošlo k pochybení a místo, kde byla pohřbena Marta Jungmannová není potupující. Vedle Marty Jungmannové leželo na jedné straně katolické dítě, které tu bylo pohřbeno později než Marta. Na druhé straně byl hrob sebevraha Johna, který se zastřelil při vojenské službě, vedle něj byl pohřben další sebevrah. Probošt Jirák argumentoval před komisí tak, že žádný z pohřbených nebyl u zdi pohřben pro výstrahu, jako odstrašující příklad. Byli tu pohřbeni prostě proto, že jejich rodina nevlastnila na hřbitově jiný hrob. Ministerstvo kultu a výchovy zamítlo odvolání rozhodnutím č. 548 ze dne 14. listopadu 1906. Poslední instancí, na kterou se mohl Otto Jungmann obrátit byl soudní dvůr ve Vídni, tento soudní dvůr žádost o exhumaci také zamítl.⁶¹

Události kolem pohřbu Marty Jungmannové komentoval i místní tisk. A to hned několik různých periodik. Periodikum *Štítný, Neodvislý časopis českého východu*⁶² píše ve vydání z 5. června 1904 o této kauze hned dvakrát, ve článcích *Pohřeb s překážkami* a *Matka biskupova*. Časopis *Jihočeský dělník*⁶³ otiskl k události článek s názvem *Katolický kněz co agitátor hesla „Pryč od Říma“*. Periodikum *Nový jihočeský dělník. Časopis strany sociálně demokratické*⁶⁴ vzpomíná na jinou příhodu, kdy probošt Jirák, aby zamezil dětem v koupání se na jeho pozemku, nasypal do vody rezavé hřebíky. Tuto událost pak dává autor

⁶¹ Památník Pavlu F. Lanštlákovi, str. 130-135/ Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci, kr. 27, i. č. III-D/13 Jungmannův spor 1904-19011

⁶² Štítný. Neodvislý časopis českého jihovýchodu. 1904, ročník 4., číslo 22, str. 4 a 5

⁶³ Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci. Novinový ústřížek

⁶⁴ Nový jihočeský dělník. Časopis strany sociálně-demokratické. 1904, ročník 3., číslo 37, str. 4.

článku do souvislosti s pohřbem Marty Jungmannové. Shrnutí celého sporu pak přináší jeden z výtisků *Ohlasu od Nežárky*.⁶⁵ Událost byla popsána dokonce i v německém evangelickém tisku a velmi přispěla k přestupovému hnutí v Jindřichově Hradci.⁶⁶

Pro vznik sboru byl asi nejpodstatnější okamžik kdy se sešli u Jungmannů doma pozůstalí a jejich evangeličtí přátelé k soukromým bohoslužbám. Všichni byli zklamáni vývojem situace, rozhodli že 19. června 1904 bude veřejnými bohoslužbami založena evangelická kazatelská stanice v Jindřichově Hradci. Toto ustanovení bylo schváleno staršovstvem v Horních Dubenkách i brněnským seniorátem.

Vzniklá kazatelská stanice byla poměrně aktivní a stala se lákadlem pro nové konvertity a trnem v oku hradecké katolické farnosti. První akce, kterou na sebe stanice upozornila, se odehrála 17. července 1904 a byla to Husova slavnost. Během slavnosti přijala kazatelská stanice 11 nových členů. O konvertitech byly rozšiřovány mnohé pomluvy, chodili jim výhružky a potupné dopisy. Dokonce málem došlo k vytlučení oken u domu pana Jungmanna, naštěstí zasáhla městská stráž. Hradecký probošt Jirák každou neděli od 22. ledna až do 26. února 1906 kázal na „nebezpečí kacířství“. K potlačení kacířství byla využívána i zpovědnice. Kazatelská stanice se ovšem bránila, vydala: „Odpověď na přednášky veledůstojného pana papežského preláta, monsignora dra. Bohosloví Aloise Jiráka, t. č. probošta v Jindřichově Hradci.“⁶⁷

Kazatelská stanice odolala tlaku okolí a dál vzkvétala. Továrník Singer jim přenechal velmi levně stavební parcelu určenou ke stavbě modlitebny.

⁶⁵ *Ohlas od Nežárky*. 1910, ročník 40., číslo 40, str. 365

⁶⁶ Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci, kr. 27, i. č. III-D/13 Jungmannův spor 1904-19011, texty jednotlivých článků jsou přiloženy jako textové přílohy.

⁶⁷ Památník Pavlu F. Lanštjákovi, str. 136-137

Advokát Dr. Lederer zpracoval bezplatně všechny potřebné právní dokumenty. Architekt Matěj Blecha vyhotovil nákres pro stavbu modlitebny s bytem pro kostelníka či vikáře. Nebyl to jediný nákres budoucího kostela. Druhý nákres zpracoval architekt Jan Kotěra, tento návrh ovšem neuspěl. Městská rada stavbu povolila 29. srpna 1905. Stavba byla provedena do konce srpna nákladem 20 000 korun. Bohoslužby se v Hradci konaly jednou za měsíc, většinou v nějaký římsko-katolický svátek, pokud během měsíce žádný svátek nebyl, tak se bohoslužby konaly v neděli. Od roku 1909 se bohoslužby konaly dvakrát do měsíce, a to střídavě dopoledne a odpoledne.⁶⁸ Jednou za měsíc se konala biblická hodina. Náboženství pro děti bylo také jednou měsíčně. Počet evangelíků v Jindřichově Hradci rostl, v roce 1906 jich bylo již 102. V roce 1902 přišel do Hradce první vikář Alexandr Winkler, zůstal tu jen dva roky. Na jeho místo poté nastoupil Kristian P. Lanštljak, syn Pavla F. Lanštljaka.⁶⁹

V protokolu ze schůze staršovstva z 5. července 1908 se dovídáme, že v hradeckém kostele se nescházeli jen místní evangelíci. V červenci 1908 se na kazatelskou stanici obrátilo místní vojenské komando s žádostí o poskytnutí modlitebny ke konání německých vojenských bohoslužeb. Tyto bohoslužby se konaly čtyřikrát ročně a krom vojáků je navštěvovali i někteří německy mluvící obyvatelé Jindřichova Hradce. Četnost těchto bohoslužeb závisela na počtu německých vojáků v Jindřichově Hradci.⁷⁰

Díky tomu, že kazatelská stanice vzkvétala začalo se náboženství vyučovat častěji. Od roku 1909 se evangelické náboženství mohlo vyučovat i na školách. V Hradci bylo vyučováno jednou týdně na obecné a měšťanské škole a jednou

⁶⁸ Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci, kr. 27, i. č. III-B-22 Protokoly staršovstva k. st. J. Hradec. Zápis ze dne 5. 7. 1909

⁶⁹ Památník Pavlu F. Lanštljakovi, str. 137

⁷⁰ Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci, kr. 27, i. č. III-B-22 Protokoly staršovstva k. st. J. Hradec. Zápis ze dne 5. 7. 1908

týdně na gymnáziu.⁷¹ Od podzimu 1917 vyučovali jindřichohradečtí kazatelé náboženství také ve Strmilově a v České Olešné.⁷²

Kazatelská stanice pořádala i různé slavnosti. Krom již zmíněných Husových slavností to byly i přednášky ke Dni reformace⁷³ a před Vánoci stromečková slavnost. Na ní byly obdarovávání chudí členové kazatelské stanice, děti dostávaly ovoce a malé vánočky, dospělí dostávali větší vánočky a drobný finanční obnos (5-10 K).⁷⁴ Za účelem pořádání všech těchto slavností a přednášek vznikla mezi lety 1907 a 1908 v Jindřichově Hradci místní pobočka Evangelické matice. Evangelická matice augsburského vyznání v Rakousku byl osvětový a vydavatelský spolek založený roku 1892, v různých částech monarchie vznikaly při evangelických sborech místní pobočky.

První světová válka zastihla kazatelskou stanici během přestavby. Za účelem vybudování přístavby byl roku 1910 zřízen farářem Lanštjákem fond s počátečním vkladem 422, 72 K. Na tento fond se převedly všechny dary určené na přestavbu.⁷⁵ Na své schůzi 28. června 1914 se staršovstvo rozhodlo vzít si půjčku ve výši 5 000 K od spořitelny v Jindřichově Hradci. Na tomto shromáždění byly naplánovány také Husovy slavnosti, měli se konat 5. července, ale kvůli státnímu smutku na ně nedošlo.⁷⁶ Státní smutek se konal kvůli smrti Ferdinanda d Este. Kazatelská stanice musela kvůli válce pozastavit stavbu

⁷¹ Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci, kr. 27, i. č. III-D/12 Doklady o činnosti Ev. matice a. v. v J. Hradci 1906-1918. Pořádek služeb Božích v JH a HD pro roky 1907-1913

⁷² Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci, kr. 27, i. č. III-D/15 Úřední korespondence 1911-1918. Dopis ze dne 1. 10. 1917 a ze dne 28. 9. 1917

⁷³ Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci, kr. 27, i. č. III-B-22 Protokoly staršovstva k. st. J. Hradec. Zápis ze dne 22. 12. 1909

⁷⁴ Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci, kr. 27, i. č. III-B-22 Protokoly staršovstva k. st. J. Hradec. Zápis ze dne 1. 12. 1907

⁷⁵ Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci, kr. 27, i. č. III-D/15 Úřední korespondence 1911-1918. Dopis

⁷⁶ Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci, kr. 27, i. č. III-B-22 Protokoly staršovstva k. st. J. Hradec. Zápis ze dne 28. 6. 1914

přístavku a omezit slavnosti a přednášky. Konec války s sebou přinesl i vznik republiky a Českobratrské evangelické církve. K jejímu vzniku došlo 17. a 18. prosince 1918 na generálním sněmu v Praze.

Počet evangelíků v Jindřichově Hradci neustále rostl. V roce 1910 přestoupilo díky přednáškové činnosti ke stanici větší množství lidí. Do konce roku 1911 měla kazatelská stanice 1000 členů. V roce 1922 byla stanice osamostatněna, stala se sborem.⁷⁷

⁷⁷ Památník Pavlu F. Lanštyákovi, str. 138

Závěr

Vývoj evangelické zbožnosti na Jindřichohradecku byl velmi spletitý. V době vydání Tolerančního patentu zde byli jen drobné evangelické ostrůvky, které ale měly význam pro celé Čechy. Jindřichohradecko je ukázkou toho, že aktivní jednatel toho zmůže kolikrát víc než celá instituce, viz Matěj Kolman, bratři Brchaňové, Pavel F. Lanštják, Otto Jungmann.

Vedle tohoto pozitivního příkladu aktivních jedinců, na kterých může stát společnost přináší vývoj evangelické zbožnosti v jižních Čechách i jiný, negativní, příklad. Tím jsou spory mezi lidmi, kteří by si mohli být blízcí. Velká Lhota, ve které byly chvíli po vydání Tolerančního patentu hned dva evangelické sbory je dnes jen kazatelskou stanicí. Zahrádky, které měly obrovský význam pro šíření Tolerančního patentu a udržení evangelické tradice, jsou dnes kazatelskou stanicí sboru ve Strmilově.

Díky tomu, že se zbožnost přesunula z vesnic do měst je dnes jasně nejsilnějším sborem na Jindřichohradecku sbor v Jindřichově Hradci. V něm sice pořád přežívá vědomí o důležitosti okolních vesnic, mnozí Hradečtí evangelíci mají předky od Velké Lhoty, od Zahrádek či jiné evangelické obce. Ale s každou další generací toto vědomí slábne. Musíme doufat, že ztratí-li Hradečtí návaznost na své okolí, díky kterému se mohli kdysi jejich předci stát evangelíky, snad najdou mezi sebou nové aktivní jedince, kteří dokáží udržet evangelickou tradici.

Seznam literatury

Periodika

- *Nový jihočeský dělník*. Časopis strany sociálně-demokratické. 1904, ročník 3., číslo 37.
- *Ohlas od Nežárky*. 1910, ročník 40., číslo 40.
- *Štítný. Neodvislý časopis českého jihovýchodu*. 1904, ročník 4., číslo 22.

Literatura

- BEDNÁŘ, František a Ferdinand HREJSA. *Toleranční patent, jeho vznik a význam*. Praha: Svaz národního osvobození, 1931
- BRCHAŇ, Pravdomil. *Co ještě neodvál čas aneb hrst vzpomínek*. Jindřichův Hradec, 2006
- HÁJEK, Štěpán. *Dějiny evangelické církve v Horních Dubenkách*. Heršpice: EMAN, 2000
- MELMUKOVÁ, Eva a Wilhelm STRITAR. *Evangelické jižní Čechy a jižní Morava*. Praha: Kalich, 1992
- MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční. 2., dopl. Vyd.* Neratovice: Verbum, 2013
- MOLNÁR, Amedeo a Josef SMOLÍK, *Čeští evangelíci a toleranční patent*. Praha: Kalich, 1982
- *Památník věnovaný duchovnímu pastýři Pavlu F. Lanštjákovi v upomínku na věrnou službu v letech 1884–1929*. Praha: staršovstvo sboru ČCE v Horních Dubenkách, 1929

- *Přihlášky k evangelickým církvím na základě povolení tolerančního patentu v letech 178-1782. 2. dopl a opr. vyd. Telč: Veritas, 2005*
- *Přihlášky k evangelickým církvím na základě povolení tolerančního patentu v letech 178-1782. Praha: Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 1987*

Další zdroje:

- Archiv sboru ČCE v Jindřichově Hradci (kr. 27, i. č. III-D/13 Jungmannův spor 1904-19011/ kr. 27, i. č. III-B-22 Protokoly staršovstva k. st. J. Hradec/ kr. 27, i. č. III-D/12 Doklady o činnosti Ev. matice a. v. v J. Hradci 1906-1918./ kr. 27, i. č. III-D/15 Úřední korespondence 1911-1918.)
- Archiv sboru ČCE ve Strmilově (protokoly a dopisy, bez i. č.)
- BALCAR, HOJNÝ, KOSTKA, Českobratrská církev evangelická v Jindřichově Hradci 1906-2006. Jindřichův Hradec: Sbor ČCE Jindřichův Hradec, 2006

Textové přílohy

Textová příloha 1. Text článků v periodiku Štítný

Zdroj: Štítný. Neodvislý časopis českého jihovýchodu. 1904, ročník 4., číslo 22, str. 4 a 5.

Pohřeb s překážkami

Váženému mistru v továrně p. Singra na Nežárce, p. Jungmannovi, evangelíku, zemřela tříletá holčička. Když pohřeb v neděli odpoledne konaný došel na hřbitov, tu shledali rodičové, že vykázán jejich děťátku hrůbek na nejdlehlším místě hřbitova u samé umrlčí komory, tam kde pochováváni bývají – sebevrahové. Fakt tento vyvolal u značně shromážděných účastníků pohřbu a to i u katolíků velké rozhořčení proti proboštu panu Dr. Jirákovvi, kterému se připisuje stranickost, že on toto nevhodné místo zemřelému děťátku vykázal a poukázáno na to, že podobný případ po celá léta v Hradci jest ojedinělý, a že zejména předchůdcové nynějšího pana probošta dříve zemřelým členům rodiny pana Jungmanna vykázali slušná místa ku jich pohřbení. Jak se nám sděluje, učiněny jsou kroky, aby mrtvola mohla z toho místa exhumována a převezena býti na místo slušnější.

Matka biskupova

V Praze zemřela 9. dubna paní Doubravová, matka královéhradeckého biskupa. Bydlela po dlouhá léta v Praze, v čísl. 7 v Reslově ulici, ve vlhké a nezdravé místnosti, živíc se posluhovááním a teprve čtyři neděle před smrtí zaopatřil jí syn místo v pražském chudobinci. O podobné případy není ani u nás nouze. Tak vypadá láska k vlastním rodičům u kněžské hierarchie, která má dávat příklad... A což potom láska k bližnímu! O tom možno vyprávěti dokonce celé kroniky a zvláště u nás v Hradci a okolí. Vždyť samotný případ nedělní, kdy nedovolil dp.

probošt pohřbíti evangelické dítě na zdejším hřbitově, stačí, aby pobouřil mysl každého člověka bez rozdílu náboženství. Konečně mu vykázal místo mezi sebevrahy. A to jen proto, že dítě bylo evangelické, tak jako by evangelík nebyl již člověk. Pane probošte, nevíte, jak to stojí v Písmu svatém o křesťanské lidumilnosti a lásce k bližnímu?

Textová příloha 2. Text článku v periodiku Jihočeský dělník

Zdroj: Archiv farního sboru ČCE v Jindřichově Hradci. Novinový ústřížek, kr. 27, i. č. III-D/13 Jungmannův spor 1904-19011

Katolický kněz co agitátor hesla „Pryč od Říma“

Katolický světe v Jindř. Hradci žasni a div se! V městě tvém dlí agitátor hesla „Pryč od Říma“ a k tomu jest jím sám zdejší probošt Jirák. Kdo s ním jen jednou měl co činiti, ten do smrti naň nezapomene. Nejnovější případ, kterým opět vyhnal mnoho oveček z ovčince, jest následující: Zdejšímu obč. Jungmannovi, evangelíku, zemřelo dítě, a jelikož žádný evangelický hřbitov se poblíž nenalézá, žádal Jungmann zdejšího probošta, by mu pro dítě vykázal hrob na zdejším katolickém hřbitově. Místo to mu bylo vykázáno uprostřed hrobů jiných, za něž týž i žádanou taxu zaplatil. Jaké však bylo jeho překvapení, když s mrtvolou na hřbitov přišel, kamž musel se celý průvod pohřbu postranními dvířky hřbitova protlačiti, an hrobař hlavním vchodem průvod nepustil, a našel vykopaný hrob pro jeho dítě na místě jiném, zcela odlehlém v koutě hřbitova mezi samovrahy. Mezi četnými účastníky pohřbu vzbudilo toto jednání probošta rozčilení a mělo za následek, že značný počet zdejších katolíků již své vystoupení z církve katolické oznámil, a mnohem značnější počet jich ještě vystoupí. Nejlepším jest to, že když po pohřbu šel evang. farář s otcem dítěte opět k proboštovi, aby aspoň nyní přenešení dítěte do jiného hrobu dovolil, byl zahanben. Věru, takový protiklerikální agitátor by byl v každém místě zapotřebí, pak by se jistě všem „ovečkám“ a „nebeským kozám“ v jejich lebkách rozbřesklo.

Textová příloha 3. Text článku v periodiku Nový jihočeský dělník

Zdroj: Nový jihočeský dělník. Časopis strany sociálně-demokratické. 1904, ročník 3., číslo 37, str. 4.

Zrcadlo klerikálů (Věnováno vodňanské „Stráži“)

Klademe si za čest, že můžeme vaší „velebnosti“ posloužiti zrcadlem, v němž uvidí vaše prolhaná velebnost náboženské, ba vysoce náboženské a tedy dle vaší logiky eminentně mravné figurky, na nichž může se tedy vaše velebnost sama přesvědčiti, jakou porci drzé prolhanosti ona ráčí v sobě míti. Vaše velebnost nemá vědět dle církevních zákonů, co je to dítě, ač mnohá z řad vašich „velebností“ učí se přece tomu dle návodu Komenského názorně Ona své kuchtě, ale předpokládáme u ní aspoň tolik citu, aby dovedla pochopiti, že dole uvedené „mravní a na výsost křesťanské“ jednání jednoho z vašich řad je vrcholem mravní zvrhlosti a ďábelské bezcítěné mstivosti, která vylévá si žluč na hrobě nevinného dítěte. Citujeme vaší mravné velebnosti Jiskru: „Jindř. Hradec. Zdejšímu občanu ev. J. zemřelo děcko. Podle nařízení našeho probošta (téhož, který aby zamezil dětem koupání v řece při svých pozemcích, dal do ní nasypati několik košů starých, rezavých hřebíků, že z toho nejen vážné zranění, ale i smrt mohla nastati) vykázán dítěti potupný hrob mezi samovrahy a to na místě takovém, že musí umrlčím vozem býti přejet, kdykoli se vůz z umrlčí komory vytahuje. Toto bezpříkladné jednání katolického hierarchy pobouřilo valnou část obyvatelstva. Obyvatelstvo chodilo k hrobu pohřbeného děcka, zdobíc ho květinami. Tento brutální případ proboštův byl příčinou, že 14 osob vystoupilo z katolické církve a 17. července za velkého účastenství pod širým nebem bylo do evang. církve přijato. Dovede si vaše mravná „velebnost“ představit větší zvrhlost? Snad ano - - jeť ona už těmi Drozdy, Karlachy, Poštulkami, Kapuciny a Grandy dost otrlá – ale my „pod lidskou důstojnost“ dle vás jdoucí social. demokraté nikoli.

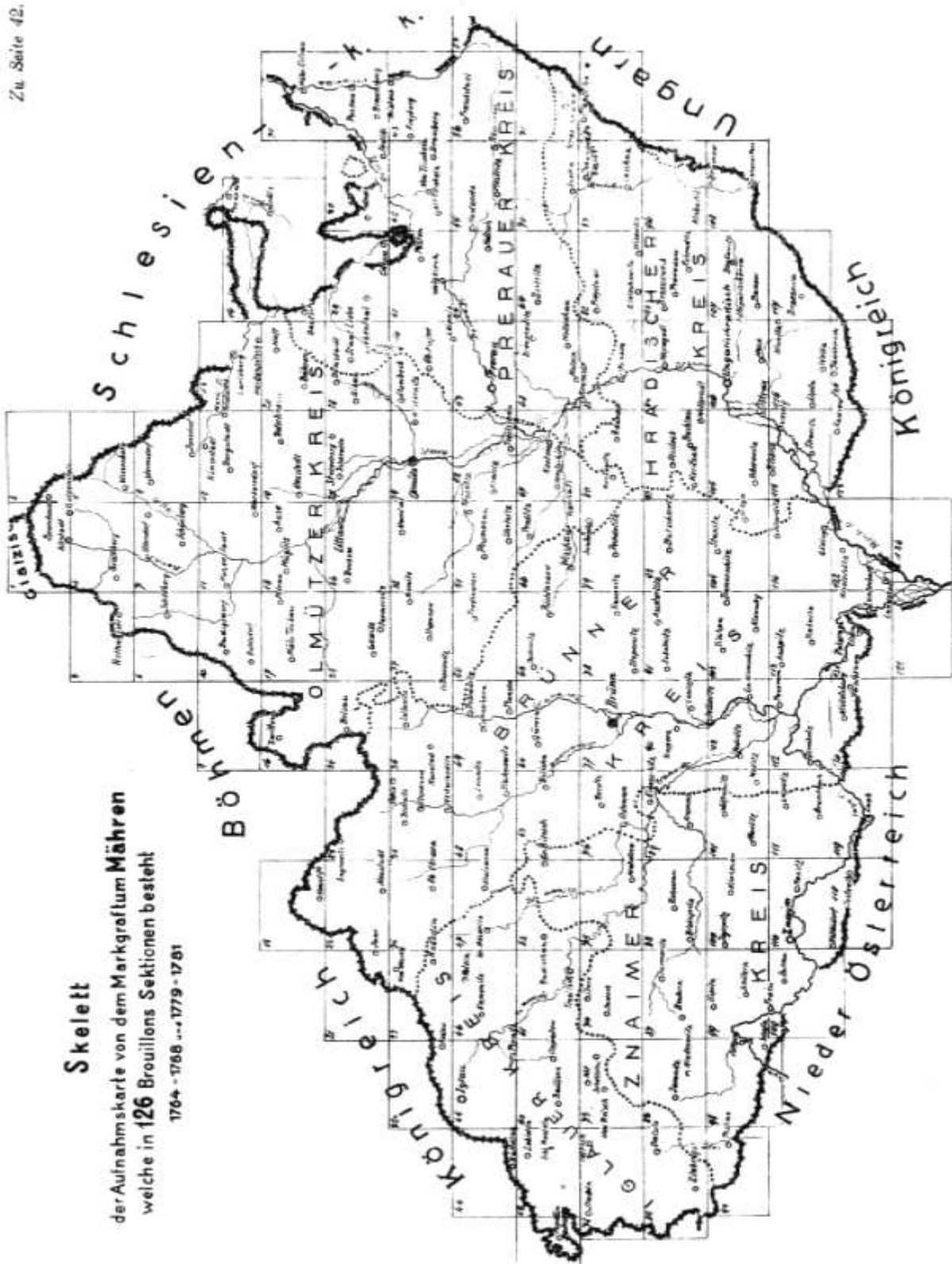
Textová příloha 4. Text článku v periodiku Ohlas od Nežárky

Zdroj: Ohlas od Nežárky. 1910, ročník 40., číslo 40, str. 365.

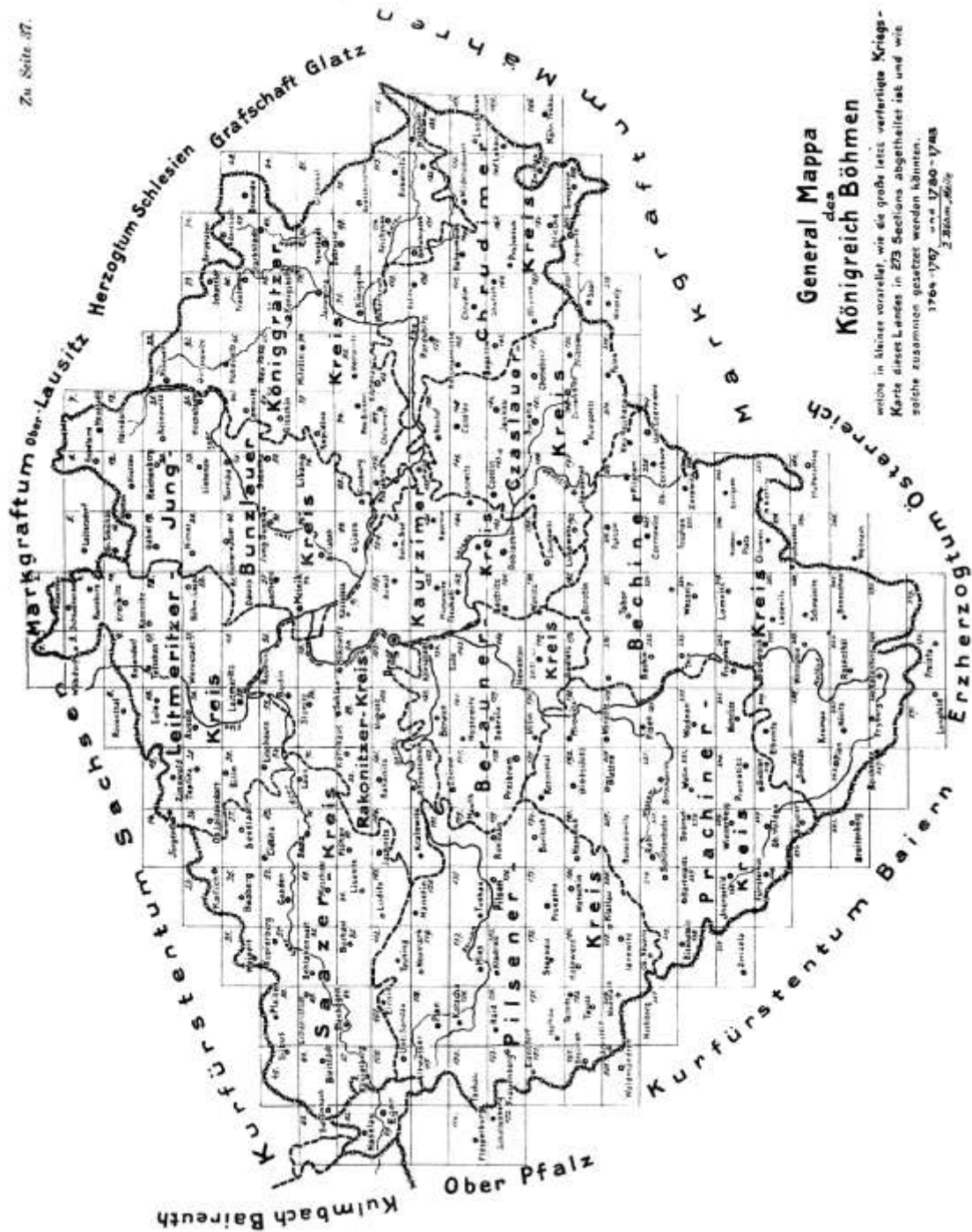
Rozhodnutí správního dvoru

čís. 6933 ze dne 28. července 1910 zakončilo dlouhý spor datující se již od r. 1904. Původ a příčina toho tak dlouhého sporu trvá dosud v paměti. Pro zemřelé r. 1904 dítko Martu, dcerušku p. Otto Jungmanna, evangelického vyznání, vykázáno bylo na zdejším katolickém hřbitově u sv. Trojice pro hrob místo, kteréž p. evangelický pastor z H. Dubenek za místo církev evangelickou potupující a hrobem pohoršlivým označoval, a u zdejšího c. k. okres. Hejtmanství žádal, aby mrtvola dítěte zmíněného do nového hrobu byla přenesena. Názor ten však jmenovaný úřad po důkladném šetření nemohl sdílet, a v základě nestranného komisionelního řízení, ohledání místa a po uvažování všech okolností žádosti nevyhověl. Proti rozhodnutí tomu odvolali se pan evangelický pastor a p. Otto Jungmann ku c. k. místodržitelství, a toto opět nevyhovělo odvolání, a stížnost zamítlo. Dalšímu odvolání v záležitosti té k ministerstvu kultu a vyučování nebylo vyhověno taktéž. Konečně podali pan evang. pastor a pan Otto Jungmann stížnost až k nejvyšší instanci správního dvoru. Tento však jak shora uvedeno, stížnost tu u veškerých její částech co nedůvodnou zamítnul. Tímto rozhodnutím je konečně stvrzeno, že na celém hřbitově, určeném pro uložení zemřelých, není žádného hrobu, kterýž by považován býti mohl za místo neslušné neb dokonce potupující.

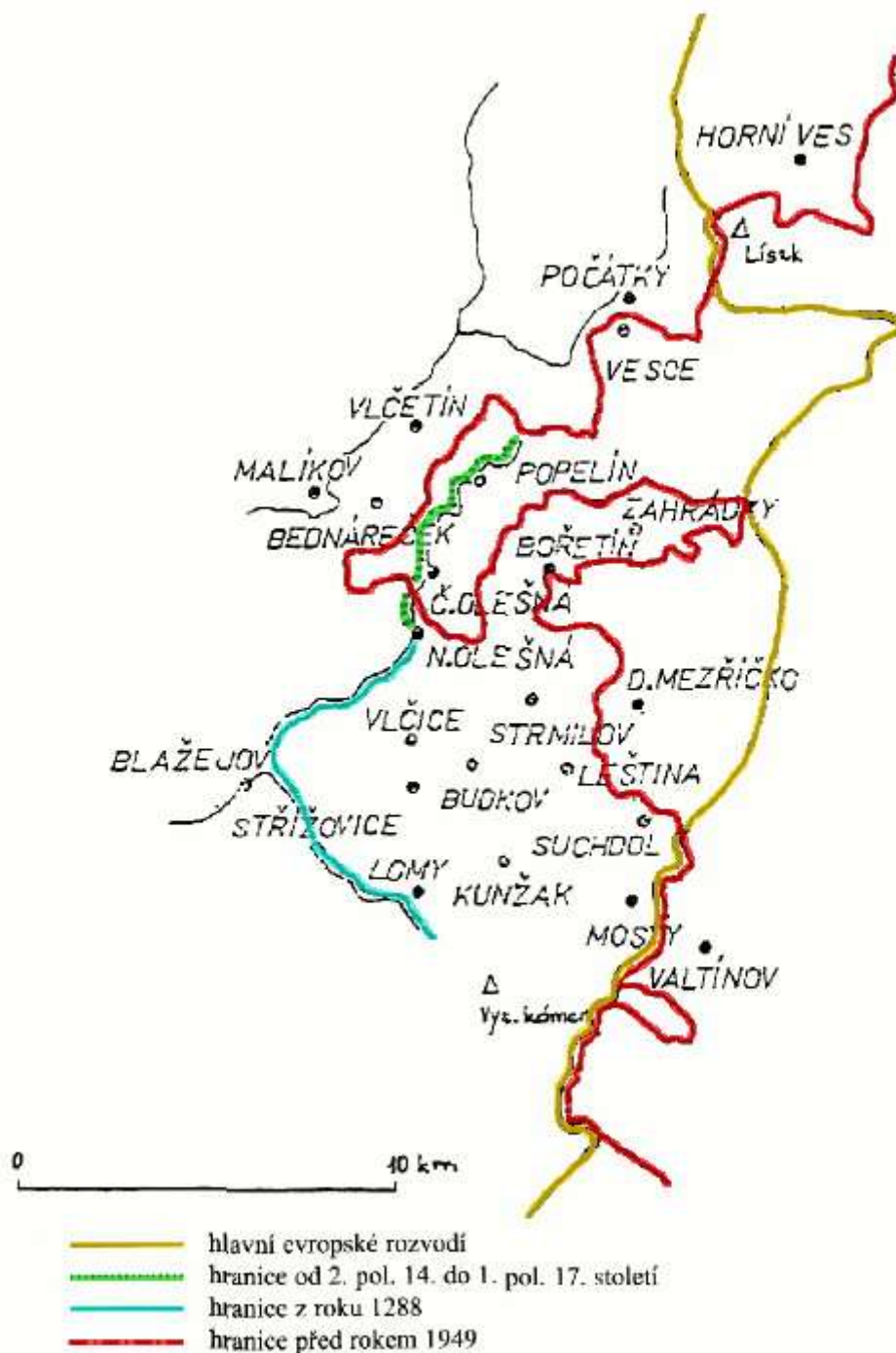
Obrazová příloha č.1. Mapa Moravy za doby Františka Josefa II.

Obrazová příloha č.2. Mapa Čech za doby Františka Josefa II.

Obrazová příloha č.3. Posouvání hranice Moravy a Čech v průběhu staletí

Obrazová příloha č.4. Detailní mapa Zahrádek

Obrazová příloha č.5 Kraj Tábor v roce 1782

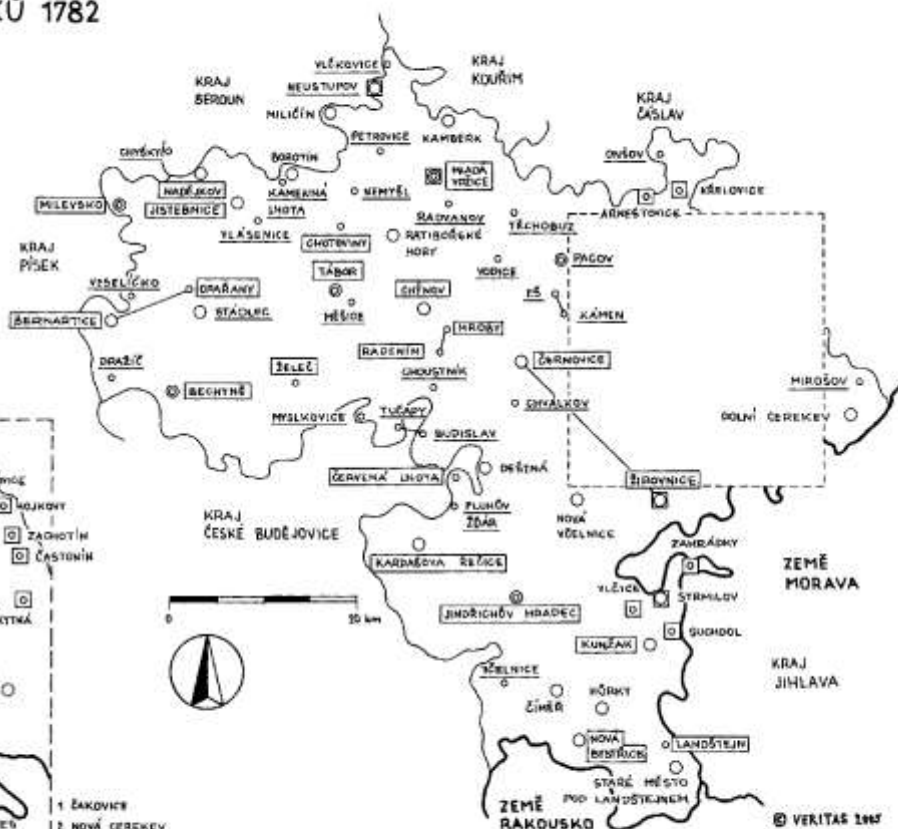
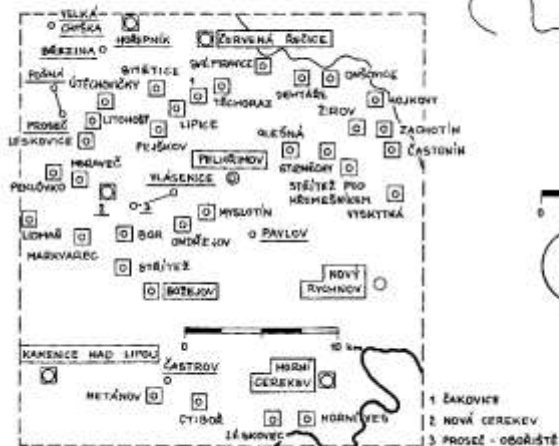
PŘIHLÁŠKY EVANGELÍKŮ 1782

Země : ČECHY

Kraj : TÁBOR

LEGENDA :

- ⊙ MĚSTO
- MĚSTEČKO
- VESNICE
- ▭ DĚLO PÁNŠTVÍ
- ▭ SÍDLA STATKŮ
- ▭ OBEC S EVANGELIÁNY

Obrazová příloha č.6. Současná mapa daného regionu

